

Жук Ілона Василівна,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 365 КК УКРАЇНИ

Питання кваліфікації перевищення влади або службових повноважень завжди привертало значну увагу правників, зокрема, проблемами відмежування цього злочину від суміжних. Внесення чергових змін до розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України ще більше ускладнило застосування ст. 365, викликавши низку запитань. Передусім, що саме слід розуміти під «істотною шкодою» та «тяжкими наслідками», і чи підпадає під такі наслідки завдана правоохоронюваним інтересам шкода, яка не може бути обчислена у грошовому еквіваленті, а також чи може бути застосована ч. 2 ст. 365 КК України, якщо перевищення влади або службових повноважень супроводжувалося насильством і не було поєднане зі спричиненням істотної шкоди, зазначеної у ч. 1 ст. 365 КК?

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13.05.2014 р. № 1261-VII були внесені зміни до ст. 364 КК щодо визначення «істотної шкоди» та «тяжких наслідків» злочину. Законодавець відмовився від використання у нормативних визначеннях цих ознак сполучника «якщо»: «Істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Тяжкими наслідками у статтях 364-367 вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.» (п.п. 3,4 примітки до ст. 364).

Відносно цих положень були надані роз'яснення Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у постанові від 27.10.2016 р. по справі № 5-99кс16. Так, судом було визнано, що «істотна шкода» може полягати не лише в заподіянні майнових збитків, а й включати прояви немайнової шкоди, але тільки ті, які можуть одержати майнове відшкодування (тобто, як істотна шкода може враховуватися будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла

встановленого розміру). Наслідки нематеріального характеру, які піддаються грошовій оцінці (реальна шкода) та відповідно до такої оцінки досягли встановленого розміру («істотної шкоди» чи «тяжких наслідків») із заподіянням шкоди охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (соціального, політичного, морального, організаційного чи іншого характеру), можуть бути із: спричинення фізичної шкоди – витрати на лікування чи протезування потерпілої особи; порушення законних прав та інтересів громадян – витрати на відновлення таких прав (виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи, відшкодування за невиконання судового рішення, компенсацію шкоди від поширення відомостей, які ганьблять особу тощо); політичної шкоди (витрати на проведення нових виборів та заходів антитерористичного характеру тощо); організаційної шкоди (витрати на відновлення роботи установи) [1].

Зазначені роз'яснення наразі є широко відомими у судовій практиці. Так, приміром, з урахуванням цих роз'яснень, вироком Новозаводського районного суду м. Чернігова від 25.01.2018 р. двох працівників правоохоронного органу було визнано невинуватими у вчиненні перевищення влади, яке супроводжувалося насильством, було болісним і таким, що ображає особисту гідність потерпілого, через відсутність необхідних наслідків цього діяння. Такі наслідки «на думку суду, мали б місце, якби досягли розміру, що у сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян... А стороною обвинувачення взагалі не зазначено розміру заподіяної шкоди» [2].

Так само вироком Березанського міського суду Київської обл. від 24.01.2018 р. працівника правоохоронного органу було визнано невинуватим у вчиненні «перевищення влади, тобто умисному вчиненні службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян, та супроводжувались насильством». В обґрунтування свого рішення, яке становить для нас неабиякий науковий інтерес, суд зазначив наступне: «За ч. 2 ст. 365 КК настає відповідальність за перевищення влади, що супроводжувалося: а) насильством або погрозою його застосування; б) застосуванням зброї чи спеціальних засобів; в) болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями. Отже, за ч. 2 ст. 365 КК відповідальність настає за наявності всіх ознак злочину, передбачених ч. 1 ст. 365 КК України, і хоча б однієї з кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 цієї статті, але за відсутності катування» [3].

Разом з тим, можемо констатувати, що у судовій практиці на сьогодні немає однаковості у правовій оцінці діянь, пов'язаних із перевищенням влади або службових повноважень. На жаль, склалася ситуація, за якої вчинення майже ідентичних діянь може отримати різну кваліфікацію та призвести до протилежних правових наслідків – особу може бути як засуджено за ст. 365 КК України, так і визнано невинуватою. На підтвердження наших слів наведемо наступні приклади судової практики. Так, вироком Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 22.06.2018 р. працівника правоохоронного органу було засуджено за ч. 2 ст. 365 КК України. Як зазначено у вирокі, в результаті фізичного насильства у вигляді застосування фізичної сили, спеціальних прийомів боротьби, вчинення незаконних дій (здавлювання обома руками грудної клітини потерпілої, висловлювання принизливими та нецензурними словами на її адресу) винним потерпілій особі «спричинено особливий фізичний біль та моральні (психологічні) страждання, а також нанесені тілесні ушкодження ..., які за своїм характером відносяться до легких тілесних ушкоджень, та є істотною шкодою для потерпілої» [4]. Аналогічно вироком Івано-Франківського міського суду від 22.03.2018 працівник правоохоронного органу був засуджений за ч. 2 ст. 365 КК України, зокрема, за те, що він «безпідставно застосував фізичну силу та спеціальний засіб – кайданки щодо потерпілого, вчинив болісні дії, які ображають особисту гідність потерпілого, та спричинив останньому легкі тілесні ушкодження, чим завдав істотної шкоди правам та інтересам потерпілого» [5].

Як ми бачимо, у цих двох вироків відображена протилежна позиція щодо правової оцінки перевищення влади працівником правоохоронного органу – факт застосування насильства до потерпілого був визнаний необхідною «істотною шкодою». Отже, вище викладене засвідчує потребу нагального усунення існуючих протиріч при застосуванні ст. 365 КК України.

Список використаних джерел

1. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27.10.2016 р. Справа № 5-99кч16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62692636> (дата звернення: 05.11.2018).
2. Вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова від 25.01.2018 р. Справа №751/120/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71786947> (дата звернення: 05.11.2018).

3. Вирок Березанського міського суду Київської обл. Справа № 1001/329/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71791276> (дата звернення: 05.11.2018).

4. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 22.06.2018 р. Справа № 204/8473/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74845514> (дата звернення: 05.11.2018).

5. Вирок Івано-Франківського міського суду від 22.03.2018 р. Справа № 344/1340/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72893815> (дата звернення: 05.11.2018).